

Cursuri universitare

ANCA-JEANINA NIȚĂ

Drept constituțional

Ediția a II-a, revizuită și adăugită

ANCA-JEANINA NIȚĂ

Drept constituțional

Ediția a II-a, revizuită și adăugită

Universul Juridic
București
-2025-

Capitolul I

Noțiuni introductive despre drept

Secțiunea 1

Originea conceptului de drept și accepțiunile sale

§.1. Originea conceptului de drept

Originea conceptului de drept se pierde în negura timpului, fiind strâns legată de evoluția societății umane, a moralității și a organizării politice. Termenul „drept” derivă de la latinescul „*directus*” (de la *dirigo, dirigere* – care însemna drept – orizontal sau vertical de-a dreptul, direct, direcție, linie dreaptă). În limba latină, cuvântul care corespundea substantivului drept era *jus* (drept, dreptate, legi).

Jurisconșulții romani au formulat puține definiții, și acestea împrumutate de la greci, care erau mari maștri ai teoriei. Iar vechii greci nu au făcut distincție între drept și morală, apreciind dreptul ca fiind o componentă a moralei.

Prin intermediul jurisconșulților romani, ne parvin primele definiții ale dreptului.

Într-un text din opera legislativă a împăratului Justinian a fost surprinsă *definiția jurisprudenței sau definiția științei dreptului*: „*Juris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*” („*Jurisprudența este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința a ceea ce este drept și nedrept*”). Pe drept cuvânt se afirmă că documentul cel mai influent pentru cultura juridică europeană este reprezentat de *Corpus Iuris Civilis* – numit metonimic și Codul lui Justinian, „întrucât, în esență, prin intermediul *Corpus Iuris Civilis*, dreptul roman din antichitate a modelat dreptul în Europa (și, ulterior, și în multe sisteme juridice din afara Europei)”¹.

Definiția dreptului a fost transmisă de jurisconșul Celsus: „*Jus est ars boni et aequi*” („*Dreptul este arta binelui și a echității*”). În această viziune, dreptul este arta de a aplica regulile morale în conflictele din viața practică; noțiunea de „bine” ține de morală, iar cea de „echitate” ține atât de domeniul dreptului, cât și de cel al moralei.

Jurisconșul roman Ulpian a transmis *principiile fundamentale ale dreptului*: „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum quique tribuere*” („*Principiile dreptului sunt acestea: a trăi în mod onorabil, a nu vătăma pe altul, a da fiecăruia ce este al său*”)².

La origine, popoarele antichității au pus semn de egalitate între drept, morală și religie. Spre deosebire de celelalte popoare ale antichității, romanii au depășit confuzia dintre drept, morală și religie, delimitând normele juridice de normele religioase și cele de morală. Astfel,

¹ R. Zimmermann, *Corpus Iuris Civilis*, articol disponibil pe site-ul https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Corpus_Iuris_Civilis.

² E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 5.

în epoca Legii celor XII Table¹, romanii desemnau normele de drept prin cuvântul „*jus*”, normele religioase prin cuvântul „*fas*”, iar cele morale prin „*honestum*”.

La întrebarea când apare dreptul, în literatura de specialitate² s-a afirmat că „*dreptul apare în condiții social-istorice determinate, în cadrul unei comunități constituite în formă politică*”. Apărut din necesitatea de reglementare a relațiilor dintre oameni într-un mod stabil și previzibil, dreptul a evoluat din norme sociale, religioase și morale, dobândind în timp un caracter instituționalizat și coercitiv.

Încă de la apariția conceptului de drept s-a pus problema măsurii în care acesta este sinonim cu dreptatea. Aparținând aceluiași câmp semantic, cele două noțiuni interferează, fără ca între ele să existe sinonimie. Ideea de „a face dreptate” este esențială pentru instituția dreptului, în lumea juridică afirmându-se că „dreptatea se află și se poate manifesta plener doar acolo unde există legi bune și drepte”. Dintr-o atare perspectivă, nu doar că putem, ci trebuie să acceptăm asocierea dreptății cu dreptul, cu justiția – tot mai des invocată în epoca contemporană, fără însă a abandona diferențierea: dreptul este un concept juridic, în vreme ce dreptatea este un concept moral, un ideal de echitate.

§.2. Accepțiunile dreptului

Dacă în sens filosofic, drept înseamnă „corect, just, echitabil”, din perspectivă juridică, termenul *drept* are mai multe accepțiuni.

2.1. Drept obiectiv. Drept subiectiv

Astăzi, noțiunea de drept – legată de ideea de dreptate și de ideea de stat, este utilizată în două sensuri principale:

- dreptul obiectiv – totalitatea normelor juridice instituite și sancționate de către stat, norme care sunt aduse la îndeplinire de bună voie de către indivizi, iar în caz de neconformare, prin forța de constrângere a statului. Dreptul obiectiv este impersonal și general, reglementând comportamente și relații sociale.

- drept subiectiv – posibilitatea recunoscută sau garantată de stat unei persoane de a avea o anumită conduită și de a putea pretinde altei persoane un anumit comportament juridic prescris expres de lege (de exemplu, dreptul de proprietate, dreptul de creanță³ etc., sunt denumite generic drepturi subiective).

Sursa dreptului subiectiv este dreptul obiectiv. Cele două categorii de drepturi nu se află în opoziție, ele se completează reciproc și creează sistemul juridic al unui stat. Pentru a înțelege raporturile dintre cele două categorii de drepturi, exemplificăm: libertatea de

¹ Legea celor XII Table – întocmită în anul 449 î.e.n. – a fost adoptată pe fondul conflictului dintre patricieni și plebei, deoarece plebeii au cerut, în mod repetat, ca obiceiurile juridice să fie codificate și afișate în forum, pentru ca cetățenii romani să cunoască dispozițiile normelor de drept.

² N. Popa (coord.), *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 29.

³ De pildă, proprietarului unui bun imobil îi este recunoscut dreptul de a poseda, folosi și dispune de bun, iar în cazul în care terțe persoane aduc atingere prerogativelor ce-i sunt conferite de dreptul său, îi este recunoscut dreptul de a se adresa instanțelor judecătorești competente; titularul unui drept de creanță izvorât dintr-un contract de împrumut, are dreptul să ceară debitorului, la scadență, restituirea sumei împrumutate.